

NÁRODNÍ SVAZ ČESKÝCH KATOLÍKŮ VE SPOJENÝCH STÁTECH AMERICKÝCH A JEHO PODPORA SAMOSTATNÉMU ČESKOSLOVENSKU¹

Marek Šmíd

1 Úvod

Předkládaná studie se věnuje Národnímu svazu českých katolíků ve Spojených státech amerických v období první světové války. Pokud totiž zůstávali katolíci v českých zemích k habsburské říši a obraně práv katolické církve téměř do konce války loajální, nepředstavovali žádnou výjimku, neboť i široká veřejnost včetně českých politických stran, např. sociální demokracie, setrvala až do jara 1917 vůči Rakousko-Uhersku oddaná a podporovala jak válečné cíle monarchie, tak habsburský legitimismus. Domácí klérus souzněl s míněním veřejnosti: jak vyšší, konzervativnější, tak nižší duchovenstvo sympatizovalo v době války s habsburskou dynastií a podporovalo existenci Rakousko-Uherska až téměř do jeho posledních dní. Přes důvěru některých představitelů nižšího katolického kléru v národní program se totiž dalo očekávat, že vznik nové Československé republiky nepřinese katolicismu příliš pozitivního. S pasivitou domácích katolíků ovšem kontrastovaly aktivity českých katolíků v zámoří, kteří velmi rychle opustili jednostrannou orientaci katolicismu na Rakousko-Uhersko a podpořili krajanský boj za národní nezávislost. Na rozdíl od domácích církevních hodnostářů totiž neriskovali otevřený střet s represivní mocí rakouského státu.

Cílem této studie je proto popsat, analyzovat a interpretovat činnost sdružení, které se mezi Američany českého původu v době první světové války nejvýrazněji hlásilo ke katolickým zásadám – Národního svazu českých katolíků. Studie vychází převážně z materiálů Tajného vatikánského archivu v Římě, dobových českých periodik v USA, dochovaných pamětí i početné literatury, převážně česky psané provenience.

Ve druhé polovině 19. století značně narostl počet českých krajanů ve Spojených státech amerických. Pokud žilo v USA v roce 1870 více než 36.000 občanů českého původu, kteří se usazovali zejména v New Yorku,

¹ Tato studie vznikla za podpory grantu GAČR 17-14076S Svatý stolec a české země v letech 1914–1918.

Clevelandu, Chicagu či v jejich okolí, v roce 1910 se jednalo již o více než 539 000 našich krajanů.² Např. v největším „českém“ americkém městě Chicagu existovaly četné národní domy, školy a tělocvičny, fungovaly zde tři české pivovary, vydávaly se čtyři české deníky, hrálo se divadlo, provozovalo se knihkupectví atd., takže se kontakt krajanů s českým prostředím udržoval mnoha různými způsoby.³ Rovněž náboženský a duchovní život byl čino-rodý, před první světovou válkou existovalo v USA 268 českých katolických osad, v nichž působilo 350 kněží a 500 řeholnic.⁴

2 Čeští katolíci v USA na počátku války

Třebaže zůstávaly křesťanské strany i jejich vůdčí osobnosti v českých zemích dlouho k habsburské monarchii loajální, neboť se domnívaly, že Rakousko-Uhersko bude nejlépe chránit katolické náboženství, aktivovali se záhy američtí souvěrci, kteří dokázali lépe překonat dávný a tradiční rozpor mezi svobodomyšlnými a katolickými krajaný. Národní a náboženské vědomí vedlo posledně jmenované k vnitřnímu rozporu: na jedné straně vyslovovali po vypuknutí první světové války v červenci 1914 sympatie vůči Rusku a Srbsku, na druhé straně podporovali habsburskou katolickou monarchii k odporu vůči Německu.⁵ Na počátku války se však shodovali s postojem českého katolického tábora.

Na podzim 1914, dne 21. října, otiskl krajanský týdeník *Osvěta* americká loajální prorakouské prohlášení českých katolíků, jež podepsal dokonce clevelandský biskup českého původu Josef Maria Koudelka (1852–1921).⁶ Rovněž v následujících letech zůstával katolický tisk v USA převážně loajál-

² VACULÍK, Jaroslav: *Vznik a vývoj českého krajanského hnutí v USA do roku 1914* (dále jen *Vznik a vývoj českého krajanského hnutí*). In: KUCÍK, Štefan – VACULÍK, Jaroslav a kol. (eds.): *Slovenské a české krajanské hnutí v USA (do roku 1918)*. Prešov 2014, s. 57, 59; VACULÍK, Jaroslav: *České menšiny v Evropě a ve světě*. Praha 2009, s. 273, 277.

³ VACULÍK, J.: *Vznik a vývoj českého krajanského hnutí*, s. 60; BENEŠ, Vojta: *Československá Amerika v odboji, I. (od června 1914 do srpna 1915)*. Praha 1931.

⁴ K náboženským poměrům v USA před 1. světovou válkou podrobněji: VLHA, Marek: *Česká komunita ve Spojených státech a náboženský konflikt*. In: NEŠPOR, Zdeněk R. – KAISEROVÁ, Kristina (eds.): *Variety české religiozity v „dlouhém“ 19. století (1780–1918)*. Ústí nad Labem 2010, s. 402–417.

⁵ BENEŠ, V.: c. d., s. 209. V tomto duchu psal i chicagský katolický deník *Národ* a týdeník *Katolík*.

⁶ *Osvěta* americká, 21. 10. 1914.

ní, kdy současně kritizoval Masarykovy revoluční snahy i jeho protirakouské aktivity, objevily se však i výjimky.⁷

Na sjednocení různých hledisek amerických katolických Čechů a Slováků, utváření „zdravého“ postoje k českému osvobozovacímu odboji a jeho finanční podpoře měl značný podíl kněz Oldřich Zlámal (1879–1955), který získal během mnohaleté pastorace ve slovenských farnostech značný kredit i v těchto katolických kruzích.⁸ Po jeho boku statečně stáli i jiní aktivní katoličtí laici, např. Hynek Dostál (1871–1943), kteří americké věřící nabádali k přímé účasti na podpoře aktivit jejich krajanů ve střední Evropě. Již v roce 1915 založili tito muži *Cyrilometodějský pomocný fond*, jenž podporoval válkou postižené obyvatele v jejich staré vlasti; za první rok své existence vybral mezi krajaný částku ve výši 100 000 dolarů.⁹

Kdo však byly ony mimořádné osobnosti, jež se zasadily o změnu postoje katolické strany v USA? Významnou osobností katolických Čechů byl první zmíněný, Oldřich Zlámal, narozený do rolnické rodiny dne 4. dubna 1879 v obci Kokory u Přerova na Hané, který se ve válečném období rozhodně zasazoval o vznik samostatného Československa. Po studiích na gymnáziu v Olomouci studoval na kněžském semináři tamtéž, ale pro četbu literatury bez vědomí představeného semináře byl vysvěcen ke službě v zahraničí pro české emigranty; stalo se tak v roce 1901 v USA. Kněžskou službu následně vykonával v Youngstownu v Ohiu, kde se stal po smrti slovenského kněze, spoluzakladatele První katolické slovenské jednoty v USA, Matice slovenské v Americe a prvního předsedy Slovenské ligy v Americe¹⁰ Štefana Furdeka (1855–1915) správcem největší česko-slovenské farnosti v USA – Panny Marie Lurdské v Clevelandu.¹¹ O. Zlámal byl nejen skvělým knězem, ale rovněž uvědomělým vlastencem, který podporoval krajanské spolky a sdružení a od počátku 20. století psával do českých a slovenských periodik v USA; sám

⁷ Hlas, 30. 7. 1915. Pro Masarykovu činnost mezi americkými krajaný před rokem 1914 podrobněji: VLHA, Marek: *Masaryk jako polarizující osobnost tzv. svobodomyšlného náboženského hnutí mezi americkými Čechy před první světovou válkou*. Studia Historica Brunensia, 61, 2014, s. 129–145.

⁸ ZLÁMAL, Bohumil: *Příručka českých církevních dějin. Doba československého katolicismu (1918–1949)*. VII. Olomouc 2010, s. 22–23; KONÍČEK, Jiří: *Mons. Oldřich Zlámal – kněz a sjednotitel československého osvobozovacího hnutí v USA*. In: MAREK, Pavel – HANUŠ, Jiří (eds.): *Osobnost v církvi a politice. Čeští a slovenští křesťané ve 20. století*. Brno 2006, s. 148.

⁹ ŠINDELÁŘ, František: *Z boje za svobodu otčiny*. Chicago 1924, s. 13; ZLÁMAL, B.: c. d., s. 24; ŽAMPACH, Adolf: *Katolíci v zahraničních bojích o československou samostatnost*. Brno 1928, s. 99.

¹⁰ Slovenská liga v Americe byla založena jako zastřešující organizace slovenských krajanských aktivit ve Spojených státech amerických v květnu 1907 v Clevelandu.

¹¹ KONÍČEK, J.: c. d., s. s. 146–147.

řídil týdeník své farnosti Farník.¹² V listopadu 1916 uveřejnil v listu Farník článek s názvem *Moje stanovisko vůči Českému Nár. Sdružení*, v němž otevřeně prohlásil: „Jako dítě v národní škole počal jsem nenávidět Rakousko a jeho zteřelou dynastii, jako student na gymnáziu zarputil jsem stával mlče, když ve dvoraně ústavu se měla zpívat rakouská hymna a jako bohoslovec na univerzitě jsem pociťoval nezmenšený odpor k tomu císaři a králi, který zdobil se svatokrádežným titulem apoštolského majestátu. A co jsem cítil já, cítili jsme všichni v gymnáziu i v semináři. Tak cítil a cítí celý český národ. Směle tvrdím dále, že toto cítění jest i přesvědčením 99 procent českého kněžstva v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.“¹³

Další významnou osobností byl Hynek Dostál, rodák z početné zemědělské rodiny v Boršicích u Uherského Hradiště, který vystudoval právnickou fakultu v Praze.¹⁴ V roce 1898 odcestoval do Spojených států amerických, kde se zapojil do krajanského hnutí. Spolupracoval s časopisy Katolík, Našinec, Národ, Katolický Sokol atd., současně redigoval nejstarší katolický časopis v USA Hlas.¹⁵ V srpnu 1914 vstoupil tento publicista do povědomí krajanů svojí vlasteneckou básní s názvem *Válečná píseň amerického Čecha*, v níž se ve vypuknutí válce rozhodně postavil na stranu Čechů v boji proti Němcům. Jeho agitace ve prospěch samostatného československého státu brzy přerostla krajanskou komunitu, takže brzy získávala sympatie pro osvobození českých zemí z habsburské nadvlády. Trvalo však ještě další dva roky, než se katolíci v USA stali dobrými vlasteneckými Čechy.

Kontakty mezi Čechy se Slováky v zámoří, které se mohou zdát s ohledem na pozdější události zcela přirozené, zintenzivnily teprve po roce 1914, kdy se spojení obou národů stalo nejpříjemnějším a nejlogičtějším důsledkem probíhajících bojů v Evropě, i když se mnozí Slováci obávali případné asimilace méně početnějšího národa v budoucím společném státě.¹⁶ Česká strana vyslovila sympatie osvoboditelským snahám Slováků poprvé v Clevelandu v březnu 1915, kdy požádala odbočky Českého národního sdružení, aby s nimi udržovaly kontakty.¹⁷ Spolupráci mezi Čechy a Slováky v USA podpo-

¹² Tamtéž, s. 148; RECHCÍGL, Miloslav: *Postavy naší Ameriky. Poučné a zábavné čtení ze života zahraničních Čechů*. Praha 2000, s. 345–347.

¹³ Farník, 15. 11. 1916.

¹⁴ DVOULETÝ, Drahomír V.: *Život a dílo JUDr. Hynka Dostála. Vztah českých katolických krajanů v USA ke své bývalé vlasti*. Olomouc 2010, s. 9 (nepublikovaná magisterská diplomová práce).

¹⁵ Tamtéž, s. 12–13.

¹⁶ HRONSKÝ, Marián – PEKNÍK, Miroslav: *Martinská deklarácia. Cesta slovenskej politiky k vzniku Česko-Slovenska*. Bratislava 2008, s. 121.

¹⁷ BENEŠ, V.: c. d., s. 271–276.

roval rovněž T. G. Masaryk (1850–1937), který se postavil do čela českého zahraničního odboje. Ten přesvědčil místopředsedu svazu Česko-Amerických žurnalistů a podnikatele Emanuela V. Vosku (1875–1960), s nímž se seznámil již v roce 1902, aby přispěl k popularizaci československé osvobozovací akce i sjednocení rozhádaného krajanského hnutí v USA.¹⁸

Hlavní úkol Českého národního sdružení v USA představovala po roce 1914 finanční podpora pro Masarykovu politickou činnost v Paříži, zejména na československou agitaci, vydávání časopisů, udržování spojení s vlastí, pomoc zajatým vojákům i strádajícím českým civilistům v Rakousko-Uhersku.¹⁹ K navázání kontaktů se Slováky přispívali v USA od počátku roku 1915 právník Tomáš Čapek (1861–1950), tajemník Českého národního sdružení Josef Tvrzický-Kramer (1884–1920) a advokát a novinář Karel Pergler (1882–1954), pozdější československý vyslanec v USA.²⁰ Politickou platformou česko-slovenského zahraničního odboje v USA se stala tzv. Clevelandská dohoda, jež byla po sérii dlouhých roků podepsána v říjnu 1915.²¹ Samotní Slováci ve Spojených státech nicméně zůstávali rozdělení – zatímco někteří podporovali politické ambice Tomáše Garrigua Masaryka, Edvarda Beneše (1884–1948) a Milana Rastislava Štefánika (1880–1919), jiní včetně českých katolíků jim nedůvěřovali a přijímali je značně rezervovaně.

3 Národní svaz českých katolíků a jeho aktivity

Dne 6. února 1917 byl v Chicagu na schůzi českého duchovenstva a katolických jednot založen Národní svaz českých katolíků, do jehož čela se postavil výkonný výbor ve složení Inocenc Kestl (1879–?), Josef Kopecký, František W. Jehlička (1879–1939), Jan Straka, Josef J. Janda, Konrad Ricker, Frank G. Hájíček (1874–1935), František Šindelář (?–1933), Tomáš W. Filas, František Boženek, Karel Radouš, Valentine Kohlbeck (1864–1938), Jan W. Voller, Václav Paveza, Josef Martínek a Jan F. Novotný. O úspěšném zformování Národního svazu byl současně informován americký prezident

¹⁸ BENEŠ, Edvard: *Světová válka a naše revoluce. Vzpomínky a úvahy z bojů za svobodu národa*. I. Praha 1927, s. 133; VONDRÁŠEK, Václav – HANZLÍK, František: *Krajané v USA a vznik ČSR v dokumentech a fotografiích*. Praha 2009, s. 20. K osobnosti E. V. Vosky podrobněji: HÁJKOVÁ, Dagmar: *Emanuel Voska. Špionážní legenda první světové války*. Praha 2014.

¹⁹ SYCHRAVA, Lev – WERSTADT, Jaroslav: *Československý odboj*. Praha 1923, s. 63–64.

²⁰ GETTING, Milan: *Američtí Slováci a vývin československej myšlienky v rokoch 1914–1918*. b.m. 1933, s. 46; SYCHRAVA, L. – WERSTADT, J.: c. d., s. 63.

²¹ KUCÍK, Š. – ŠVORC, P.: *Česko-slovenský zahraničný odboj*, s. 68–73.

Woodrow Wilson (1856–1924).²² Ze členů Národního svazu patřili mezi nejaktivnější I. Kestl, který se později stal jeho předsedou, tajemník T. M. Filas a členové F. Zlámál a F. Šindelář. Duchovním rádcem svazu byl benediktýn V. Kohlbeck, redaktor časopisů *Národ* a *Katolík*.²³ O měsíc později si Národní svaz českých katolíků otevřel kancelář na So. St. Louis Avenue 2601 a vydal provolání k české veřejnosti o podpoře osvobozovací akce. Ředitelem kanceláře se stal F. Šindelář, který za tímto účelem přesídlil z New Yorku do Chicaga.²⁴ Od října 1917 do července následujícího roku vzniklo v USA celkem 25 odboček Národního svazu; jeho sbírky mezi krajany výrazně přispívaly k finanční podpoře Masarykovy osvobozovací akce.²⁵

Na schůzi více než 2 000 českých katolíků v Plzeňském pavilonu v Chicagu dne 16. května 1917 – za účasti skvělých řečníků a nadšených organizátorů O. Zlámala z Clevelandu či H. Dostála z St. Louis – bylo dosaženo dohody o společném postupu Národního svazu českých katolíků a Českého národního sdružení v čele s Vojtou Benešem (1878–1951), o čemž byl současně slavnostním memorandem informován americký prezident W. Wilson. Sblížení s nekatolickým proudem bylo úspěchem především vlasteneckých kněží v čele s O. Zlámallem a I. Keslem a četných laiků (F. Šindeláře, F. G. Hájíčka), kteří pochopili, že svoboda českých zemí je do budoucna spjata se vznikem nezávislého a samostatného Československa.

Obě formace společně vytvořily Česko-slovenskou radu, později přejmenovanou na Bohemian National Alliance, která se plně podříдила nejvyšší autoritě zahraničně-politické akce Československé národní rady v Paříži v čele s T. G. Masarykem a vyslovila pro republikánské státní zřízení budoucího státu. Zpráva o spojení národních organizací byla s radostí přijata českými krajany v USA a jejich tiskem, i když byla bezpochyby pro obě strany kompromisem; rozhodně však sblížila katolíky a nekatolíky.²⁶ Čeští svobodomyšlní, katolíci i socialisté od nynějška postupovali jednotně.

Na jaře 1917, po vstupu USA do první světové války, začal Národní svaz českých katolíků otevřeně podporovat americkou vládu, přičemž vydal provolání k českým mužům, aby se dobrovolně přihlásili do americké armády. Pokud předběhneme události, celkově se nacházelo na francouzské frontě v letech 1917–1918 přibližně 4 000 katolických dobrovolníků ze Spojených

²² ŠINDELÁŘ, F.: c. d., s. 32.

²³ NEUMANN, Augustin: *Katolictví a naše národní obrození*. Hradec Králové 1922, s. 22; ŠINDELÁŘ, F.: c. d., s. 30–33; BENEŠ, E.: c. d., s. 135.

²⁴ ŠINDELÁŘ, F.: c. d., s. 35.

²⁵ NEUMANN, A.: c. d., s. 35, 37.

²⁶ KONÍČEK, J.: c. d., s. 148; DVOULETÝ, D. V.: c. d., s. 58; ŠINDELÁŘ, F.: c. d., s. 56–57, 64.

států amerických.²⁷ Na druhé straně katolický tisk před vstupem USA do války nezávislost Československa v podstatě neprosazoval, neboť nesdílel ani Masarykovy představy, ani protihabsburské a protirakouské postoje liberálních krajanů. Nejvýraznějším oponentem osvobozovacích snah byl zmíněný biskup J. M. Koudelka, který se však nekritickou obhajobou Německa a jeho císaře Viléma II. brzy vlastenecky cítícím kněžím odcizil. Svůj postoj, jenž jej vehnal do izolace, si nicméně brzy uvědomil, přehodnotil jej a od konce roku 1917 již plně podporoval cíle Národního svazu českých katolíků.²⁸

Od počátku roku 1917 se postupně začala proměňovat dikce článků katolických listů. V březnu zveřejnil časopis Farník následující prohlášení: „Český katolík má nejen právo, ale i povinnost přiložit ruku k dílu a nevyhýbat se práci s ostatkem národa, bojujícím za samostatnost... Ať jen žádný katolík nedá se zmásti hlasy sofistů a zakuklených kaiserovců, že my, katolíci, nesmíme jíti se stranou, která hlásá revoluci.“²⁹ Reakci katolíků ocenil rovněž pařížský Zpravodaj Čechoslováků za hranicemi dne 10. července 1917. Od léta 1917 pak český katolický tisk, např. Křesťanské listy, informoval o Masarykově zahraničně-politické činnosti v pozitivním duchu a vyzýval věřící k podpoře trpící vlasti.³⁰

4 Jednání se Svatým stolicem

Pokud stáli na jaře 1917 američtí katoličtí krajané na straně Československa, bylo nyní nezbytné získat pro podporu rodícího se státu i církevní představitele Svatého stolce. Na vatikánské a francouzské církevní kruhy proto působil E. Beneš, který jednal se sekretářem Kongregace pro mimořádné církevní záležitosti Bonaventurou Cerrettim (1872–1933), pařížským generálním vikářem Alfredem-Henri-Marie Baudrillartem (1859–1942) a ředitelem francouzské katolické revue Le Correspondant Edouardem Troganem (1861–1934), aby je seznámil o poměrech ve střední Evropě, cílech boje za československou nezávislost, katolicismu v Rakousko-Uhersku atd.

V době francouzsko-vatikánské roztržky, která trvala od roku 1905, tak pro podporu Československa sice E. Beneš získal některé vlivné francouzské katolíky, bylo však potřeba přitáhnout pozornost vysokých úředníků řím-

²⁷ ŠINDELÁŘ, F.: c. d., s. 42–43; ŽAMPACH, A.: c. d., s. 77–78, 111.

²⁸ JAKLOVÁ, Alena: *Čechoamerická periodika 19. a 20. století*. Praha 2010, s. 305.

²⁹ NAVRÁTIL, Alois: *Tradice svatováclavská a katolictví v čsl. legiích*. Přerov 1932, s. 39.

³⁰ JAKLOVÁ, A.: c. d., s. 305.

ské kurie.³¹ Svá slova proto rovněž zopakoval před významnými představiteli ve Věčném městě, kde pobýval od září do října 1917, zejména před diplomatem, spisovatelem a publicistou Charlesem Loiseau (1861–1945), který udržoval neoficiální kontakty se státním sekretářem Pietrem Gasparrim (1852–1934). Pro napjaté vztahy mezi Vatikánem a Itálií³² nicméně E. Beneš do hlubšího kontaktu s vatikánskými církevními představiteli nevstoupil.³³

V červnu 1917 přicestoval do Spojených států amerických místopředseda Československé národní rady, letec, fyzik a politik M. R. Štefánik. Zmíněná rada, jejímiž tiskovými orgány byly *La Nation Tchèque* (Český národ³⁴) a Československá samostatnost, začala postupně organizovat československé vojsko v zahraničí, které chtěla nyní posilnit dobrovolníky mezi americkými Čechy. Cílem Štefánikovy americké mise byl proto jak nábor krajanů pro rodící se vojsko ve Francii, tak sjednocení českých a slovenských krajanů v USA a jejich získání pro podporu Československé národní rady.³⁵ Třebaže původně počítal s podporou 20 000–30 000 mužů, podařilo se mu nakonec pro vojsko během půlročního pobytu ve Spojených státech získat desetinu; 30 000 Čechoslováků již vstoupilo do řad americké armády. Národní svaz českých katolíků Štefánikovu akci samozřejmě podporoval.³⁶

Nejznámější mírová nota Svatého stolce v období světového konfliktu, jež byla osobním dílem papeže Benedikta XV. (1914–1922) a státního sekretáře P. Gasparriho, vycházela z dílčích předloh první poloviny roku 1917

³¹ BENEŠ, E.: *c. d.*, s. 503.

³² Itálie v té době sváděla s rakousko-uherskými a německými vojsky těžkou bitvu u Caporetta. Katastrofální porážka ji stála životy 30 000 mrtvých a zraněných mužů a 270 000 zajatých. Na řece Piavě následně vojska Ústředních velmocí Italové zastavili a drželi zde frontu až do konce první světové války. Jednání s italskou vládou se uskutečnila prostřednictvím papežova důvěrníka C. Montiho, nevedla však k žádným hmatatelným výsledkům. Podrobněji: ŠMÍD, Marek: *Vatikán a první světová válka. Proměny zahraniční politiky Svatého stolce v letech 1914–1918*. Brno 2016, s. 79.

³³ A. Žampach se naopak domnívá, že k audienci E. Beneše a M. R. Štefánika u státního sekretáře Svatého stolce P. Gasparriho došlo. Byla podle něho zřejmě výsledkem intervence katolického kněze z Rumunska Vladimira Ghiky (1873–1954) u Svatého stolce. Vatikánské archivy však tuto spekulaci nepotvrzují. Srovnej: ŽAMPACH, A.: *c. d.*, s. 64; MASARYK, Tomáš G.: *Světová revoluce. Za války a ve válce 1914–1918*. Praha 2005, s. 44; HRUBAN, Mořic: *Z časů nedlouho zašlých. Vzpomínky Dr. Mořice Hrubana*. Řím – Los Angeles 1967, s. 193.

³⁴ Jeho editorem se stal francouzský profesor na Sorbonně Ernest Denis. Vycházel v Paříži za finanční podpory amerických Čechů. ŽAMPACH, A.: *c. d.*, s. 49.

³⁵ SYCHRAVA, L. – WERSTADT, J.: *c. d.*, s. 97.

³⁶ BENEŠ, E.: *c. d.*, s. 136; SYCHRAVA, L. – WERSTADT, J.: *c. d.*, s. 97.

a vyslovovala se ve svém textu z 1. srpna 1917 pro trvalý mír.³⁷ V dokumentu představil papež Benedikt XV. osm zásad, podle nichž měly být: 1. nastoleny mravní, nikoliv fyzické síly práva, 2. omezeny závody ve zbrojení, jež se mělo nadále zaměřovat na udržování veřejného pořádku států, 3. nahrazeny armády arbitrážními institucemi, 4. zaručeny svobody moří, 5. prominuty vzájemné náhrady za způsobené škody s možností některých výjimek, 6. vráceny obsazené země a poskytnuta jim úplná nezávislost (např. Belgie), 7. posuzovány případné územní otázky v duchu smířlivosti s ohledem na přání národů a 8. přezkoumány národnostní otázky některých zemí, např. Polska či Arménie.³⁸

Spojené státy americké považovaly mírovou nótu za dokument Ústředních mocností, proto byly k jejímu znění značně opatrné. Katolíci, klérus i biskupové v USA se omezili na vyjádření podpory Svatému stolci i vznešenosti myšlenek Benedikta XV., ale stáli plně na straně veřejného mínění. Americký státní tajemník Robert Lansing (1864–1928) sice uznal, že Svatý stolec vyzývá k obnovení Belgie a Polska, avšak podotkl, že nehovoří o osudu poválečného Srbska a Černé Hory. Pro vstřícnost vůči zájmům Ústředních mocností s důrazem na status quo ante bellum považoval Washington vatikánské aktivity za podporu válečných cílů Berlína a Vídně, což v podstatě korespondovalo s postojem Velké Británie a Francie. Americký prezident W. Wilson papežovy snahy proto dne 27. srpna 1917 zdvořile odmítl a vyslovil se proti požadovanému návratu pořádku z roku 1914, který byl pro vstřícnost vůči Rakousko-Uhersku v rozporu s představami Washingtonu.³⁹

V říjnu 1917 zaslal výkonný výbor Národního svazu českých katolíků list Československé národní radě v Paříži, v němž ji požádal o názor na politicko-náboženské poměry v budoucím Československu i na poměr států k církvi. T. G. Masaryk však v té době pobýval již v Rusku, takže se nemohl k dopisu vyjádřit.⁴⁰ Národní svaz proto zmíněný list T. G. Masarykovi předal

³⁷ PAOLINI, Gabriele: *Offensive di pace. La Santa Sede e la prima guerra mondiale*. Firenze 2008, s. 166–167; SCOTTÀ, Antonio: *Papa Benedetto XV. La chiesa, la grande guerra, la pace (1914–1922)*. Roma 2009, s. 214.

³⁸ CALIARI, Gian Pietro: *La pace positiva di Benedetto XV. Pace, diritti dell'uomo, diritti dei popoli*, 2, 1998, s. 39–41.

³⁹ ENGEL-JANOSI, Friedrich: *Österreich und der Vatikan 1846–1918, II. (1903–1918)*. Graz – Wien – Köln 1960, s. 319–320; ZIVOJNOVIC Dragan: *Robert Lansing's Comments on the Pontifical Peace Note of August 1, 1917*. The Journal of American History, 56, 1969, s. 559; ZIVOJNOVIC, Dragan: *The Vatican, Woodrow Wilson, and the Dissolution of the Hapsburg Monarchy 1914–1918*. East European Quarterly, 3, 1969, s. 40–41; HORČIČKA, Václav: *Vztahy Rakousko-Uherska a Spojených států amerických v období první světové války*. Praha 2007, s. 217–219.

⁴⁰ ŠINDELÁŘ, F.: c. d., s. 89–90, 92–93.

osobně až během jeho návštěvy Chicaga v květnu následujícího roku. Předseda Československé národní rady na něj tehdy odpověděl ústně, avšak své stanovisko později potvrdil i písemně: „Amerika (Spojené státy) nám je a bude vzorem pro úplnou svobodu náboženskou a církevní... Nepouštěje se do výkladu o věcech náboženských, smím upozornit, že moje stanovisko proti Rakousku přirozeně a důsledně bylo proti rakouskému politickému katolicismu – to jsem často zdůrazňoval... O konfiskaci církevního jmění nemůže být řeči; jsou administrativní problémy různého rázu, které budou muset být řešeny (zejména nepoměrné hospodářské výhody aristokratické hierarchie), ale nestane se to násilně a bez dohody s církvemi.“⁴¹

Latinsky psané memorandum, jež vzešlo ze společné schůze českých kněží v hotelu New Ebbitt ve Washingtonu dne 18. listopadu 1917, reagovalo především na zmíněnou papežovu mírovou nótu z 1. srpna, jež neobsahovala žádné zmínky o osvobození Československa z pod rakouského jha. Poněvadž z toho protikatolický tisk vyvozoval, že se Benedikt XV. chová k našim národním požadavkům nepřátelsky, obrátili se američtí katolíci českého původu na Svatého otce Benedikta XV. a požádali jej o podporu boje za osvobození Čechů a Slováků a jejich nezávislého československého státu, a k prosbě přidali i finanční dar ve výši 5 000 dolarů.⁴²

Jednalo se o přepis 26 českých katolických osobností žijících ve Spojených státech amerických, mezi nimiž nechyběly podpisy předsedy Národního svazu českých katolíků I. Kestla, clevelandského biskupa J. M. Koudelky, opata českých benediktinů Jana Jaegera, místopředsedy výkonného výboru Národního svazu F. W. Jehličky, kněží O. Zlámala, V. Kohlbecka a dalších.⁴³ V něm mj. zmínění muži požadovali československou samostatnost a osvobození národa v zemích historických a na Slovensku: „A my, Čechoslované, jsme pevně přesvědčeni, že Náměstek Kristův na zemi v počtu ostatních malých národů měl na mysli i náš drahý národ československý, země to svatováclavské: Čechy, Moravu, Slezsko a Uherské Slovensko, které kdysi samostatné a samosprávné, po staletém ujařmení a utrpení po bývalé své

⁴¹ Tamtéž, s. 93.

⁴² NEUMANN, A.: *c. d.*, s. 17, 19.

⁴³ Historický archiv státního sekretariátu, fond Archiv Svaté Kongregace pro mimořádné církevní záležitosti Rakousko-Uherska, III. období, fascikl 497, f. 29, Bonzano Gasparrimu 23. 11. 1917; MASARYK, T. G.: *c. d.*, s. 245. Originál dokumentu se nachází v Historickém archivu státního sekretariátu, fond Archiv Svaté Kongregace pro mimořádné církevní záležitosti Rakousko-Uherska, III. období, fascikl 497, f. 31. Jedná se o latinský dvoustránkový dopis formátu A3 se zlacenou pečeti a podpisy zástupců Národního svazu českých katolíků na konci dokumentu.

svobodě nejen nevýslovně touží, ale i svobodu mít chtějí, protože se svého historického práva na úplnou samostatnost nikdy nevzdaly a nevzdají.⁴⁴

Kromě motivace láskou k vlasti kněží k tomuto kroku přiměla i potřeba odpovědi českým protikatolickým elementům, které obviňovaly klérus, že se nezajímá o blaho své vlasti. Mluvčím delegace z hotelu New Ebbitt byl ustanoven místopředseda výkonného výboru Národního svazu českých katolíků F. W. Jehlička. Když kněží společně předávali list apoštolskému delegátu ve Washingtonu Giovannimu Vincenzu Bonzanovi (1867–1927), dotýčný diplomat odpověděl: „Buďte ujištěni, že sv. Otec učiní vše, co bude v jeho moci. Já Jeho Svatosti nejen odporučím, ale nutkati jej budu, aby se vaší záležitosti ujal.“⁴⁵ Na vstřicném přijetí delegace měl značný podíl chicagský arcibiskup George Mundelein (1872–1939), který delegáta před jejím příchodem o členech výboru pozitivně informoval.⁴⁶

Státní sekretář Svatého stolce P. Gasparri potvrdil apoštolskému delegátovi ve Washingtonu G. V. Bonzanovi přijetí dopisu, avšak uvedl, že list neobsahuje zmíněný šek.⁴⁷ Třebaže nemohl vatikánský diplomat odpovědět v době probíhajícího konfliktu na aktivity Čechů a Slováků přímo, poznamenal, že papež oceňuje výrazy oddanosti, které petice obsahuje, a děkuje za zasláný dar. Všem Čechoameričanům současně tlumočil apoštolské požehnání papeže Benedikta XV.⁴⁸

Odpověď na memorandum obdržel předseda Národního svazu českých katolíků Inocenc Kestl v únoru 1918. Státní sekretář mu v ní sděloval, že „memorandum bylo sv. Otcem přijato a že mocným dojmem naň působila synovská oddanost katolických Čechů v Americe. Poslal ujištění, že blaho českého národa leží mu na srdci a na důkaz své přízně, že posílá americkým Čechům své požehnání.“⁴⁹ Navzdory snahám českých katolíků v USA o navázání diplomatických styků se Svatým stolicem nemělo memorandum valný účinek.

⁴⁴ Jednota, 28. 11. 1917.

⁴⁵ NEUMANN, A.: *c. d.*, s. 20.

⁴⁶ Tamtéž, s. 21.

⁴⁷ K chybě rozhodně nedošlo na české straně, protože kněží G. V. Bonzanovi šek osobně předali. NEUMANN, A.: *c. d.*, s. 20.

⁴⁸ Historický archiv státního sekretariátu, fond Archiv Svaté Kongregace pro mimořádné církevní záležitosti Rakousko-Uherska, III. období, fascikl 497, f. 30, Gasparri Bonzanovi 18. 1. 1918.

⁴⁹ NEUMANN, A.: *c. d.*, s. 21.

5 Národní svaz v roce 1918 a T. G. Masaryk v USA

Do obecnějšího povědomí vstoupil Národní svaz českých katolíků teprve v květnu 1918, kdy jeho zástupci podepsali společně s představiteli Slovenské ligy v Americe, Českého národního sdružení a představiteli československé zahraniční akce T. G. Masaryka tzv. Pittsburskou dohodu. Slovenští představitelé ji považovali za pokračování kurzu, nastoupeném Clevelandskou dohodou, tj. federalismu, resp. autonomie Slovenska na federativním základě v budoucím státě. Ta byla uzavřena na zasedání Československé národní rady v Americe dne 31. května 1918 ve městě Pittsburgh. Jako politickou dohodu ji koncipoval při svém pobytu v USA T. G. Masaryk a podepsali ji zástupci zmíněných českých a slovenských krajanských organizací v USA, např. O. Zlámal, Ludvík Fisher (1880–1945), I. Kestl či H. Dostál.⁵⁰ Pittsburská dohoda schvalovala spojení Čechů a Slováků v jedné republice, v níž bude mít Slovensko vlastní sněm, administrativu a soudy. Nebyla však státoprávním aktem, ale jen politickým programem krajanských organizací v USA. Budíž zde současně řečeno, že se po roce 1918 stala jedním ze základních východisek autonomistického hnutí na Slovensku.⁵¹

Přes veškeré sblížování katolického a nekatolického tábora v USA chyběl našim krajanům osobní kontakt s vůdčí osobností zahraniční odboje T. G. Masarykem. Ten se proto na jaře 1918 vydal z Ruska přes Sibiř, Koreu, Japonsko a Kanadu do Spojených států amerických, kam přicestoval v dubnu, aby naléhal na americkou administrativu ve prospěch evakuace československého sboru z Ruska do Francie a budování nového československého státu. Již dne 5. května slavnostně vstoupil do Chicaga, kde jej přivítaly desetitisíce českých a slovenských krajanů.⁵² Téhož dne, před hotelem Blackstone, veřejně vystoupil místopředseda Národního svazu F. W. Jehlička, který před přítomnými odhodlaně prohlásil: „Profesore Masaryku, v tomto boji za osvobození národa československého my, čeští katolíci, jsme s vámi a s vámi až do konce vytrváme.“⁵³

Na konci května 1918 pobýval T. G. Masaryk v New Yorku a v Pittsburghu, v polovině následujícího měsíce v Clevelandu. Později též v jiných amerických městech, kde agitoval především za finanční i politickou pod-

⁵⁰ K Masarykově pobytu v Pittsburghu podrobněji: Křesťanské listy, 6. 6. 1918, resp. 13. 6. 1918.

⁵¹ Kucík, Štefan: *Podiel amerických Slovákov na autonomistickom hnutí na Slovensku (1918–1938)*. Martin 2011, s. 22–28; Kucík, Štefan – Švorc, Peter: *Česko-slovenský zahraničný odboj v USA (1914–1918)*. Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity. Řada společenských věd. Brno 2013, s. 58–60.

⁵² *Zpravodaj Čechoslováků za hranicemi*, 11. 5. 1918; SYCHRAVA, L. – WERSTADT, J.: c. d., s. 157.

⁵³ NEUMANN, A.: c. d., s. 39.

poru nově vznikajícího Československa.⁵⁴ Se zástupci amerických katolíků se T. G. Masaryk opět setkal dne 20. června 1918 na katolickém sjezdu ve Washingtonu, kde spolu hovořili mimo jiné o náboženských poměrech v budoucím Československu. T. G. Masaryk zde přítomným objasnil své stanovisko včetně důvodu jeho protikatolické radikalizace. Vyslovil se současně pro klidnou odluku církve od státu podle amerického vzoru, s čímž údajně vyjádřili souhlas američtí katolíci.⁵⁵ Právě katolíci ve svobodném světě dobře chápali smysluplnost odluky, která měla proběhnout k prospěchu obou zúčastněných stran.⁵⁶

Během roku 1918 se T. G. Masaryk opakovaně setkal s prezidentem W. Wilsonem⁵⁷ a ministry americké vlády, s nimiž jednal o uznání Národní rady, která měla od března 1918 ve Washingtonu svoji odbočku. Osobní schůzka T. G. Masaryk – W. Wilson byla úspěchem diplomatických jednání kněze O. Zlámala, který ji zrealizoval prostřednictvím svého přítele z Clevelandu právníka a politika, jenž byl od roku 1916 ministrem obrany USA, Newtona D. Bakera (1871–1937).⁵⁸ V září 1918 definitivně uznaly Spojené státy americké Národní radu za vládu Československa.⁵⁹

Navzdory prohlášení z počátku roku 1918, jež se vyslovovalo pro podporu československé nezávislosti, se Svatý stolec v téže době naposledy pokusil o záchranu rakousko-uherské monarchie, kterou vnímal jako protiváhu německého a ruského vlivu ve střední Evropě.⁶⁰ Americký vyslanec v Římě Thomas Nelson Page (1853–1922) hlásil dne 1. října 1918 do Washingtonu, že se Vídeň snaží prostřednictvím Svatého stolce ukončit nepřátelství s Itálií. Habsburská monarchie jí nabízela odstoupení Tridentska a souhlas s internacionalizací Terstu. Italský ministr zahraničí Sidney Sonnino (1847–1922) nabídku odmítl s tím, že je v této době možné jednat pouze na základě rakousko-uherské nabídky příměří. Vzhledem k tomu, že Vatikán dne 4. října telegrafoval do Washingtonu, že se habsburská monarchie rozhodla požádat o příměří, vyzval Benedikt XV. dne 11. října amerického prezidenta W. Wil-

⁵⁴ Zpravodaj Čechoslováků za hranicemi, 26. 6. 1918, resp. 27. 7. 1918.

⁵⁵ MASARYK, T. G.: c. d., s. 246; NEUMANN, A.: c. d., s. 33. Pro odluku církve od státu podle amerického vzoru podrobněji: KRYŠTŮFEK, František Xaver: *Rozluka církve a státu ve Spojených státech severoamerických, v Brazílii, v Genevě a v Irsku*. Praha 1913.

⁵⁶ ZLÁMAL, B.: c. d., s. 25; MASARYK, T. G.: c. d., s. 245.

⁵⁷ Celkem se uskutečnily čtyři schůzky.

⁵⁸ KONÍČEK, J.: c. d., s. 149; ŽAMPACH, A.: c. d., s. 64.

⁵⁹ SYCHRAVA, L. – WERSTADT, J.: c. d., s. 161–162.

⁶⁰ HORČÍČKA, Václav: *Vztahy Rakousko-Uherska a Spojených států amerických v období první světové války*. Praha 2007, s. 316.

sona, aby přispěl k jeho brzkému uzavření. Do jednání se poté zapojil i baltimorský arcibiskup James Gibbons (1834–1921), který dne 14. října 1918 doručil americkému státnímu tajemníku R. Lansingovi žádost Vatikánu, aby rakousko-uherskou nótu posuzovala americká vláda shovívavě. Naposledy intervenoval Svatý stolec za Rakousko-Uhersko dne 1. listopadu 1918 prostřednictvím Velké Británie; bylo však již pozdě.⁶¹

6 Závěr

Závěrem lze říci, že do boje za nezávislost Československa významně přispěli čeští a slovenští krajané v USA, mezi nimiž rovněž četní katolíci. Krajané svoji diplomatickou činností působili na americkou vládu a společně s T. G. Masarykem ji získali pro osvobozovací myšlenky. Podle Masarykových slov přispěla česká kolonie v USA na osvobození Československa nejen finančně, ale též politicky; svým významem i velikostí svého zastoupení patřila mezi nejsilnější krajanské komunity v zahraničí.⁶² Díky jednání spojenců na začátku války, zejména ze strachu italských liberálních politiků, se papež Benedikt XV. nepodílel na poválečném evropském pořádku a nevstoupil do jednání Pařížské mírové konference v letech 1919–1920. Národní svaz českých katolíků však situaci v nově vzniklém Československu sledoval a na počátku roku 1919 do něj vyslal nepočetnou delegaci.

RESUMÉ

NÁRODNÍ SVAZ ČESKÝCH KATOLÍKŮ VE SPOJENÝCH STÁTECH AMERICKÝCH A JEHO PODPORA SAMOSTATNÉMU ČESKOSLOVENSKU

Studie se zabývá Národním svazem českých katolíků ve Spojených státech amerických a jeho podporou samostatnému Československu v období první světové války let 1914–1918, přičemž sleduje vývoj a proměny vztahu amerických katolíků českého původu k habsburské monarchii. Vzhledem ke skutečnosti, že američtí souvěrci na rozdíl od domácích katolíků neriskovali otevřený střet s represivní mocí rakouského státu, se poměrně brzy někteří jednotlivci postavili na podporu národní nezávislosti proti habsburskému

⁶¹ ZIVOJNOVIC, D.: *The Vatican*, s. 54–59; HORČIČKA, V.: c. d., s. 275.

⁶² VACULÍK, J.: *České menšiny*, s. 280.

legitimitu a podpořili Masarykovu zahraničně-politickou akci. V únoru 1917 vznikl Národní svaz českých katolíků, který záhy dosáhl dohody o společném postupu s Českým národním sdružením v USA v čele s Vojtou Benešem. Poté, co došlo ke sjednocení katolických a nekatolických krajanů, se představitelé Národního svazu obrátili na Svatý stolec, který se snažil v probíhající světové válce přesvědčit pro podporu vznikajícího Československa. Formální zdvořilostní fráze, které si s církevními hodnostáři ve Vatikánu vyměnili, společně s neúspěchem Benešových a Štefánikových diplomatických aktivit u Svatého stolce, postoj Svatého stolce nezměnily, neboť ten podporoval rakousko-uherskou monarchii až do konce světového konfliktu v listopadu 1918. Přesto můžeme prohlásit, že čeští a slovenští krajané v USA významně přispěli k dosažení nezávislosti Československa.

Klíčová slova: Spojené státy americké, první světová válka, Národní svaz českých katolíků, Vatikán, Benedikt XV., Oldřich Zlámal, Hynek Dostál, Tomáš Garrigue Masaryk, 1914–1918

SUMMARY

THE NATIONAL ASSOCIATION OF CZECH CATHOLICS IN THE UNITED STATES OF AMERICA AND ITS SUPPORT OF INDEPENDENT CZECHOSLOVAKIA

The paper deals with the National Association of Czech Catholics in the United States of America and its support of independent Czechoslovakia in the period of the First World War 1914–1918. At the same time, it follows the development and transformation of relations of American Catholics of Czech origins to the Habsburg Monarchy. With respect to the fact that American coreligionists in contrast to domestic Catholics did not risk an open conflict with the repressive power of the Austrian state, individuals very soon promoted national independence against Habsburg legitimism and supported Masaryk's foreign-political action. In February 1917 the National Association of Czech Catholics was founded and quite early it agreed on a mutual progress with the Czech National Association in the USA led by Vojta Beneš. After the unification of Catholic and non-Catholics compatriots, representatives of the National Association referred to the Holy See to support newly emerging Czechoslovakia. Courtesies exchanged

with ecclesiastical dignitaries as well as unsuccessful Beneš's and Štefánik's diplomatic activities at the Holy See did not turn the attitude of the Holy See, because it supported the Austro-Hungarian Empire until the end of the world conflict in November 1918. Despite this, it may be claimed that Czech and Slovak compatriots in the USA significantly contributed to independence of Czechoslovakia.

Keywords: The United States of America, First World War, National Association of Czech Catholics, Vatican, Benedict XV, Oldřich Zlámal, Hynek Dostál, Tomáš Garrigue Masaryk, 1914–1918

Translated by Mgr. Hana Ferencová, Ph.D.

doc. PhDr. Marek Šmíd, Ph.D.
Historický ústav
Filozofická fakulta
Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Branišovská 31a
370 05 České Budějovice
Česká republika
e-mail: smidma@seznam.cz